

že by jedna mohla nahradit druhou. Občas se vyskytují názory, že fotografie, jelikož nemůže než „zobrazovat to, co je“, není uměním. Takový názor je ovšem neudržitelný, protože je zřejmé, že fotografie může mít stejně jako obraz ohnisko a kompozici a může určitým způsobem používat barvu. Z fotografie získáváme o dané oblasti nějaké poznatky. Na rozdíl od mapy se tak neděje prostřednictvím informací ve formě konvencionalizovaných symbolů, ale tak, že fotografie nám umožňuje vidět krajinu jako takovou. Imaginace se na pořizování fotografie podílí, i kdyby to bylo jen volbou úhlu pohledu, který se pak stává úhlem pohledu těch, kteří se na ni dívají. Ale imaginace se na vzniku fotografie může podílet výrazněji než na tvorbě mapy. Je pravda, že mapy jedné oblasti se mohou lišit právě podle účelu, pro který byly pořízeny – existují například pozemkové a geologické mapy – nicméně posláním kartografie je neutrálním způsobem zaznamenávat informace. Fotograf si naopak úhel záběru může zvolit, a to právě proto, aby krajinu zachytil z určitého pohledu. Kromě toho čím víc imaginace fotograf má, tím je pravděpodobnější, že zvolí takový, jaký bychom, kdyby to bylo na nás, ne zvolili. Tímto způsobem nás přiměje vidět to, co bychom jinak neviděli. Fotograf na základě své imaginace volí úhel pohledu a usměrňuje tak naše vnímání. Není nesmyslné tvrdit, že fotograf odhaluje nové a dosud netušené aspekty krajiny. To vše se pochopitelně musí odlišit od trikové fotografie. Je nutné rozlišovat fotografii krajiny, jakkoliv imaginativní, od známé „fotografie“ víl na nejvzdálenějším konci zahrady. Fotografie je dílem imaginace a *současně* zachycením toho, co skutečně existuje.

Ostrý protiklad mezi realitou a imaginací, na kterém je založena první námitka, nevypadá tedy tak samozřejmě. Je zde ovšem druhý problém, který je potřeba zvážit. Kde je v umění „logika“, podle níž bychom mohli soudit, jestliže je každé dílo soběstačné? Přestože se imaginace v historiografii nebo přírodních vědách na odhalování pravdy také podílí, existuje mezi uměleckým a badatelským dílem důležitý rozdíl, totiž to, že badatelské dílo má logickou strukturu, jejímž prostřednictvím postupuje od premisy k závěru, zatímco umělecké dílo ji nemá. Řečeno jinými slovy: Historie, přírodní vědy a filozofie jsou vědní obory, tedy organizované systémy poznatků,

nikoliv pouze souhrny jednotlivých faktů či výroků. Dílo experimentální vědy, historické pojednání či filozofická argumentace nejen konfrontují mysl s fakty nebo hypotézami, ale také ji *řídí* procesem myšlení. Právě schopnost řízeného myšlení může být nazvána způsobem *poznání*. Naopak umění patrně může nanejvýš prezentovat určitý úhel pohledu. Dokonce i spisovatelé, kteří jsou myšlenice pravdy v umění nakloněni, obvykle předpokládají, že umění pravdu pouze vyjadřuje, ale nezdůvodňuje. Pokud ji však nezdůvodňuje, nedá se ovšem říct, že by něco *dokazovalo*, a pokud publiku nemůže pravdivost svého obsahu dokázat, může být v nejlepším případě považováno za způsob vyjádření nebo zobrazení, ale ne poznání.

Ale je tomu tak? Ačkoliv mezi uměleckou tvorbou a rozumovým zkoumáním skutečně existují významné rozdíly, dávat je do protikladu právě tímto způsobem je matoucí. Lidskou mysl bychom neměli chápat tak, že žije pouze myšlením – smyslová činnost je stejně tak duševní aktivitou jako rozum. Moje mysl obsahuje zrakové, sluchové, hmatové a jiné vjemy právě tak jako rozumové podněty. Navíc tato smyslová zkušenost jako jeden z aspektů mysli není záležitostí pasivního vidění a slyšení, ale aktivního dívání se a naslouchání. Když se dívám a poslouchám, není moje mysl zaměstnána o nic méně, než když přemýšlím nebo počítám. A přestože je možná pravda, že umělecká díla, dokonce ani literární, neusměrňují abstraktní myšlení (ačkoliv o tom je potřeba se ještě zmínit), může i přesto platit, že usměrňují mysl, to znamená usměrňují vnímání publika. Příklad s fotografií to objasňuje. Když se díváme na fotografii, je náš úhel pohledu *dán*. Něco podobného by se dalo říct o obrazu – malíř *určuje*, jak objekty na plátně vidíme. Nejzřejmější je to na základní úrovni perspektivy – popředí a pozadí jsou významnými součástmi naší vizuální zkušenosti a u obrazu je to malíř, ne divák, kdo rozhoduje o tom, co je v popředí a co v pozadí. Když se rozhlížím kolem sebe, sám určuji, na co se zaměřím, zatímco když se dívám na fotografii nebo na obraz, určuje to z větší části (i když očividně nikdy ne zcela) osoba, která pořídila snímek nebo namalovala obraz.

Je-li tomu tak, pak můžeme skutečně mluvit o tom, že umělecká díla usměrňují naši mysl, i když připustíme, že toho nedosahují